

DOI: 10.7251/GFP2212066M

UDC: 343.26:343.812(497.6RS)

Pregledni naučni rad

Datum prijema rada:
25. maj 2022.

Datum prihvatanja rada:
25. jul 2022.

Izvršenje kazne zatvora u Republici Srpskoj – principi izvršenja i ustanove u kojima se izvršava kazna zatvora –

Rezime: Krivičnim zakonikom Republike Srpske¹ propisane su opšta svrha svih krivičnih sankcija i svrha kažnjavanja. Da bi se svrha kažnjavanja mogla i da ostvari u svakom konkretnom slučaju, potrebno je da izrečena kazna, posebno kazna zatvora, bude izvršena na način, po postupku i pod uslovima koji su određeni propisima izvršnog krivičnog prava (radi se o značajnom broju propisa zakonskog i podzakonskog karaktera). Svrha izvršenja krivičnih i prekršajnih sankcija, prema odredbi stava 1 člana 3 Zakona jeste sprovođenje pravosnažnih i izvršnih sudskih odluka, zaštita društva od vršenja krivičnih djela i izdvajanje učinilaca krivičnih djela iz društvene sredine u cilju njihovog prevaspitanja, liječenja i osposobljavanja za život na slobodi, u skladu sa zakonom i društvenim normama. Izvršenjem krivičnih sankcija ostvaruje se opšta i individualna svrha njihovog propisivanja i izricanja u cilju uspješne reintegracije osuđenih u društvo, a ta je svrha određena u odredbi stava 3 člana 41 Krivičnog zakonika Republike Srpske (opšta svrha svih krivičnih sankcija) i u odredbi člana 43 (svrha kažnjavanja). Upravo o principima izvršenja možda i najvažnije od svih krivičnih sankcija, odnosno zasigurno i danas najvažnije kazne, odnosno kazne zatvora govori ovaj rad zasnovan na pozitivnom izvršnom zakonodavstvu Republike Srpske. U drugom dijelu rada dat je zakonodavni okvir kojim je uređen sistem ustanova u kojima se izvršava kazna zatvora, ali i druge kazne lišenja slobode u Republici Srpskoj. I na kraju ovog rada, prezentovano je posebno važno istraživanje koje čitaocu pruža statističke podatke o kretanju, odnosno broju lica koja su se nalazila u kazneno-popravnim ustanovama Republike Srpske na održavanju kazne zatvora, mjere pritvora, kazne maloljetničkog zatvora, vaspitne mjere upućivanja u vaspitno-popravni dom i kazne zatvora izrečene u prekršajnom postupku, a za posljednjih nekoliko godina.

Ključne riječi: kazna zatvora, izvršenje kazne zatvora, ustanove u kojima se izvršava kazna zatvora, Republika Srpska.

Ljubinko Mitrović

Redovni profesor, Ombudsmen
za ljudska prava Bosne i
Hercegovine,
ljubinko58@gmail.com

Pero Dunjić

Pomoćnik ministra pravde u
Vladi Republike Srpske

¹ Krivični zakonik Republike Srpske, *Službeni glasnik Republike Srpske*, br. 64/2017, 104/2018 - odluka US i 15/2021.

1. PRINCIPI IZVRŠENJA KAZNE ZATVORA

Zakonom o izvršenju krivičnih i prekršajnih sankcija Republike Srpske iz 2018. godine (u daljem tekstu: ZIKS RS)² propisuju se način osnivanja i organizacija ustanova za izvršenje krivičnih i prekršajnih sankcija, radni odnosi i prava po osnovu rada, nadzor nad radom ustanova, postupak izvršenja kazne zatvora, disciplinska i materijalna odgovornost zatvorenika, mjere za održavanje reda i bezbjednosti, uslovni otpust i otpuštanje zatvorenika, izvršenje kazne dugotrajnog zatvora, izvršenje kazne zatvora izrečene u prekršajnom postupku, izvršenje mjere pritvora, izvršenje novčane kazne, izvršenje mjere rada u javnom interesu, izvršenje mjera bezbjednosti, izvršenje kućnog zatvora, kao i poslovi međunarodne saradnje³.

Odgovor na pitanje na koja lica se primjenjuju odredbe Zakona o izvršenju krivičnih i prekršajnih sankcija Republike Srpske nalazi se u odredbi člana 2 zakona u kojem se kaže da su to sva lica koja se nalaze u kazneno-popravnim ustanovama Republike Srpske na izvršenju kazne zatvora izrečene u krivičnom i prekršajnom postupku, kazne doživotnog zatvora, mjere pritvora, mjere rada u javnom interesu, mjere bezbjednosti obaveznog psihijatrijskog liječenja i čuvanja u zdravstvenoj ustanovi i obaveznog liječenja od zavisnosti, kao i lica na izvršenju krivičnih sankcija koje su izrekli strani sudovi, ako drugim zakonom nije drugačije propisano.

Svrha izvršenja krivičnih i prekršajnih sankcija, prema odredbi stava 1 člana 3 Zakona jeste sprovođenje pravosnažnih i izvršnih sudskih odluka, zaštita društva od vršenja krivičnih djela i izdvajanje učinilaca krivičnih djela iz društvene sredine u cilju njihovog prevaspitanja, liječenja i osposobljavanja za život na slobodi, u skladu sa zakonom i društvenim normama. Izvršenjem krivičnih sankcija ostvaruje se opšta i individualna svrha njihovog propisivanja i izricanja u cilju uspješne reintegracije osuđenih u društvo, a ta je svrha određena u odredbi stava 3 člana 41 Krivičnog zakonika Republike Srpske (opšta svrha svih krivičnih sankcija) i u odredbi člana 43 (svrha kažnjavanja).

Zakon o izvršenju krivičnih i prekršajnih sankcija Republike Srpske predviđa nekoliko principa na kojima se zasniva izvršenje izrečenih krivičnih i prekršajnih sankcija, i to su sljedeći principi:

1. princip zakonitosti kao najvažnije pravno načelo prožima sve pore krivičnog prava i on se ispoljava u više vidova, i to: a) samo zakonom predviđeni organi mogu u zakonom propisanom postupku da izreknu učiniocu krivičnog djela kaznu koja je u zakonu propisana za učinjeno krivično djelo, b) kazna se može izreći samo učiniocu skrivljenog krivičnog djela, c) samo sudskom odlukom izrečena kazna se može izvršiti od strane organa penitencijarne administracije, i d) u postupku izvršenja kazne osuđenom licu se oduzimaju ili ograničavaju samo one slobode i prava, i to u onoj mjeri i na onaj način kako je to predviđeno propisima izvršnog krivičnog prava i kada je to nužno za ostvarenje svrhe kažnjavanja.⁴ Na ovaj način postavljeni princip zakonitosti treba da posluži u zaštiti onih sloboda i prava osuđenih lica kao građana, koja su im inače priznata domaćim i međunarodnim

² *Službeni glasnik Republike Srpske*, br. 63/2018.

³ U ovoj oblasti u Bosni i Hercegovini postoje četiri nezavisne jurisdikcije, te tako govorimo o izvršnom zakonodavstvu entiteta, Republike Srpske i Federacije Bosne i Hercegovine, zatim zakonodavstvu Brčko distrikta BiH i na kraju, izvršnom zakonodavstvu na nivou Bosne i Hercegovine.

⁴ Jovašević D., Stevanović Z. (2012). *Kazne kao oblik društvene reakcije na kriminal*. Beograd: Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, 40-43.

pravnim propisima, odnosno standardima od potencijalne arbitrarnosti, samovolje i zloupotreba od strane penitencijarne administracije,

2. princip humanosti podrazumijeva poštovanje ljudskog dostojanstva svakog osuđenog lica. Ovaj princip znači obavezu za nadležne organe da prema osuđenom licu u toku izvršenja kazne zatvora moraju postupati čovječno bez nanošenja fizičkih i psihičkih patnji, bolova i nelagodnosti, te da prema ovom licu ne smiju vrijeđati njegovo ljudsko dostojanstvo. Osuđeno lice koje je bilo žrtva zabranjenih postupaka ima pravo na naknadu štete. Zaštita od ovih zloupotreba istovremeno predstavlja pretpostavku za prihvatanje primijenjenih tretmana od strane osuđenih lica i osnova za njihovo aktivno uključivanje u isti. Dakle, sa licima prema kojima se izvršavaju krivične ili prekršajne sankcije, a posebno one institucionalnog karaktera, treba postupati čovječno, uz poštovanje njihovog ličnog dostojanstva, štiti njihov tjelesni i duhovni integritet, uz obezbjeđenje pristupa i povjerljive komunikacije sa domaćim i međunarodnim organizacijama i drugim institucijama nadležnim za praćenje i ostvarivanje ljudskih prava i osnovnih sloboda, u skladu sa zakonom i odgovarajućim međunarodnim dokumentima (član 3 stav 6 ZIKS RS). S obzirom na to, krivične i prekršajne sankcije se izvršavaju na način i u postupku kojim se jamči poštovanje dostojanstva lica prema kome se one izvršavaju. Zabranjeni su i kažnjivi svi postupci kojima se lice prema kome se izvršava krivična ili prekršajna sankcija podvrgava bilo kakvom obliku mučenja, ili drugom obliku okrutnog, nečovječnog ili ponižavajućeg postupanja ili eksperimentisanja. Kažnjiva je i svaka upotreba prinude prema licu prema kome se izvršava krivična, odnosno prekršajna sankcija, posebno ukoliko je nesrazmjerna potrebama njenog izvršenja i preduzeta van slučajeva koji su određeni posebnim zakonom,

2. zabrana diskriminacije - lice prema kome se izvršava krivična ili prekršajna sankcija ne smije biti stavljeno u neravnopravan položaj zbog rase, boje kože, pola, jezika, vjeroispovijesti, političkih i drugih uvjerenja, nacionalnog ili socijalnog porijekla, imovnog stanja, obrazovanja, društvenog položaja ili drugog ličnog svojstva,

3. zaštita i ograničenje osnovnih prava - lica prema kojima se izvršavaju krivične i prekršajne sankcije zadržavaju sva prava koja im nisu oduzeta pravosnažnom presudom ili rješenjem kojim je izrečena kazna zatvora (dakle, lice prema kome se izvršava krivična, odnosno prekršajna sankcija ima pravo na zaštitu osnovnih prava propisanih Ustavom Republike Srpske, potvrđenim međunarodnim ugovorima, opšteprihvaćenim pravilima međunarodnog prava i ZIKS-om Republike Srpske), a lišavaju se ili ograničavaju prava u mjeri koja odgovara prirodi i sadržini sankcije i na način kojim se obezbjeđuje poštovanje ličnosti učinioca krivičnog djela, odnosno prekršaja i njegovog ljudskog dostojanstva, u skladu sa zakonom i međunarodnim ugovorima. Ovim licima neće biti nametnuto nijedno ograničenje koje nije predviđeno zakonom, a ona ograničenja koja se izriču moraju biti minimalno potrebna i proporcionalna opravdanom cilju zbog kojeg se izriču. Za podneske, službene radnje, rješenja i druge akte u vezi sa izvršenjem krivičnih, odnosno prekršajnih sankcija ne plaća se taksa,

4. obaveza vođenja evidencija i glavne knjige o osuđenim licima - s ciljem međusobne saradnje, informisanja, dogovaranja i prikupljanja relevantnih podataka, Ustanove i drugi organi za izvršenje krivičnih, odnosno prekršajnih sankcija vode propisane evidencije o licima prema kojima se izvršavaju sankcije, pritvor i druge mjere i Ministarstvu pravde Republike Srpske dostavljaju mjesečne, periodične i godišnje izvještaje. Pravilnik o vrstama i načinu vođenja evidencija zatvorenika, pritvorenika i maloljetnika donosi ministar pravde Republike Srpske,

5. princip popravljavanja, odnosno resocijalizacije osuđenih lica znači ostvarenje bitne funkcije svrhe kažnjavanja uopšte. Naime, izvršenje kazne lišenja slobode se ne svodi samo na puko, faktičko, fizičko zatvaranje osuđenog lica. Naprotiv, izolacijom osuđenika iz društva, prema njemu se primjenjuju posebni postupci, mjere i tretmani koji treba da neutrališu ili umanje dejstvo negativnih karakternih crta njegove psihološke ličnosti, a da pozitivne crte tog lica podstaknu i unaprijede⁵. Svrha je kazne zatvora da se osuđeni osposobe za normalan život i rad na slobodi i za uključivanje u društvene tokove. Tome u svakom slučaju služe grupni i individualni tretmani, kao i cijeli sistem pravila koja uređuju život i rad u zavodskim ustanovama⁶,

6. troškovi izvršenja krivičnih, odnosno prekršajnih sankcija - sredstva za izvršenje krivičnih, odnosno prekršajnih sankcija obezbjeđuju se u budžetu Republike Srpske. Lice prema kome se izvršava krivična ili prekršajna sankcija ne plaća troškove njenog izvršenja, osim ako zakonom nije drukčije određeno. Ovaj princip prema kojem ni osuđeno lice na kaznu lišenja slobode ne plaća troškove izvršenja izrečene kazne zatvora znači da je ostvarenje funkcije izvršenja izrečenih kazni lišenja slobode djelatnost od posebnog društvenog interesa, te da su sredstva za ove namjene predviđena u budžetu države. S druge strane, bilo bi nepravično troškove izvršenja kazne zatvora prevaliti na samog osuđenika ili još gore, na članove njegove porodice. Ovo svakako iz razloga što bi plaćanje izvršenja kazne zatvora veoma štetno djelovalo na pozitivan odnos osuđenog lica prema primijenjenim tretmanima i na njegovo uključivanje u proces resocijalizacije. Izuzetak predstavlja naplata novčane kazne i troškova koji su nastali isključivom krivicom osuđenog lica (koji su vezani za dovođenje osuđenog lica kada pobjegne ili izbjegava da se javi u zavodsku ustanovu na izvršenje kazne zatvora)⁷,

7. individualizacija izvršenja kazne zatvora⁸ (član 83-85 ZIKS) - sa osuđenim licem se na osnovu utvrđenih kapaciteta, potreba i stepena rizika postupa na način koji u najvećoj mjeri odgovara njegovoj ličnosti, s ciljem ostvarivanja individualnog, odnosno adekvatnog programa postupanja⁹. Dakle, princip individualizacije izvršenja kazne, za razliku od individualizacije kažnjavanja tokom sudskog postupka prilikom izbora vrste i mjere kazne, sastoji se u prilagođavanju i podešavanju tretmana ličnosti svakog pojedinog osuđenog lica kroz pojedinačni program izvršenja kazne zatvora. Individualizacija kazne zatvora traje sve vrijeme izvršenja kazne zatvora, a može da se odnosi na niz povoljnosti koje se daju osuđenom licu, kao što je mogućnost da osuđeno lice kaznu zatvora ne izdržava u Ustanovi, već u prostorijama u kojima stanuje, ili mogućnost da osuđeno lice bude radno angažovano van Ustanove, odnosno prijevremeno otpuštanje osuđenog lica iz Ustanove, i sl.. Isto tako, ostvarenju ovog principa treba da doprinesu: a) eksterna i interna klasifikacija osuđenih lica i mogućnost njihove reklasifikacije i b) prevođenje osuđenog lica iz jednog u drugi tip zavodske ustanove, odnosno iz jednog odjeljenja u drugo odjeljenje, odnosno iz jedne vaspitne grupe u drugu grupu koja predstavlja blaži režim postupanja, pod uslo-

⁵ Jovašević, Stevanović (2012), 40-43.

⁶ *Ibid.*

⁷ *Ibid.*

⁸ Stevanović, Z. (2000). Osnovne karakteristike i pravci reforme izvršenja krivičnih sankcija. In: *Reforma sistema izvršenja krivičnih sankcija*. Beograd, 7-20.

⁹ Stevanović, Z., Igrački, J. (2011). Efekti kazne zatvora i institucionalnog tretmana u prevenciji kriminaliteta. *Pravna riječ*, 29, 403-415.

vom da se on u dovoljnoj mjeri popravio i resocijalizovao¹⁰. Tome doprinosi izbor metoda, kontakata i tretmana koji se od strane službe tretmana (treba imati u vidu da se u okviru službe tretmana, u prijemno-otpusnom odjeljenju formira tim stručnjaka za ispitivanje ličnosti i utvrđivanje programa postupanja za osuđena lica) primjenjuju prema pojedinom osuđenom licu, zavisno od svojstava i karakteristika njegove ličnosti, socijalnog stanja, uključenosti porodice u postupak izvršenja kazne zatvora i sl.,

8. zabrana obavljanja dužnosti koja sadrži disciplinska ovlaštenja - osuđeno lice niu-
kom slučaju ne može u okviru službe, odnosno tokom izdržavanja kazne zatvora u Ustano-
vi da obavlja bilo koju dužnost koja sadrži disciplinska ovlaštenja i

9. grupno ili skupno izdržavanje kazne zatvora, odnosno skupno izvršenje kazne za-
tvora – zatvorenici, odnosno osuđena lica, po pravilu, kaznu zatvora izdržavaju grupno,
odnosno skupno. Samo izuzetno, odnosno kada to zahtijevaju razlozi bezbjednosti, zdrav-
stveno stanje, lična svojstva zatvorenika ili kada je to predviđeno zakonom, odlukom ru-
kovodioca Ustanove može se odrediti da osuđeno lice izdržava kaznu zatvora odvojeno od
ostalih zatvorenika. Osuđena muška i ženska lica, prema zakonu, izdržavaju kaznu zatvora
odvojeno (na isti način se razdvajaju pritvorena od osuđenih lica, odnosno punoljetna od
maloljetnih osuđenih lica).

2. VRSTE I TIPOVI USTANOVA ZA IZVRŠENJE KRIVIČNIH I PREKRŠAJNIH SANKCIJA

Za razliku od nekih drugih država (poput Republike Srbije) u kojima su u sastavu mi-
nistarstava pravde uspostavljene uprave za izvršenje krivičnih sankcija (koje organizuju,
sprovode i nadziru izvršenje kazne zatvora, maloljetničkog zatvora, kazne rada u javnom
interesu, uslovne osude sa zaštitnim nadzorom, mjera bezbjednosti obaveznog psihijatrijs-
kog liječenja i čuvanja u zdravstvenoj ustanovi, obaveznog liječenja narkomana i obave-
znog liječenja alkoholičara, vaspitne mjere upućivanja u vaspitno popravni dom, kao i mje-
ru pritvora i druge mjere za obezbjeđenje prisustva okrivljenog u krivičnom postupku)¹¹,
u Republici Srpskoj, ustanove za izvršenje krivičnih i prekršajnih sankcija (kazneno-po-
pravni zavodi i vaspitno-popravni domovi) predstavljaju posebne ustanove u sastavu i pod
neposrednim nadzorom Ministarstva pravde Republike Srpske¹². Ove Ustanove osniva, za-
tim određuje njihovu teritorijalnu nadležnost i ukida Vlada Republike Srpske, na prijedog
ministra pravde, i one imaju svojstvo pravnog lica¹³.

Aktom o osnivanju Ustanove određuje se vrsta, tip i sjedište Ustanove, dok se sredsta-
va za njihov rad obezbjeđuju u budžetu Republike Srpske.

Prema stepenu obezbjeđenja, odnosno prema stepenu ograničenja slobode kretanja
pritvorenika i zatvorenika, kao i primijenjenim mjerama postupanja prema tim licima,
Ustanove (član 13 ZIKS RS) mogu biti:

¹⁰ Jovašević, Stevanović (2012), 40-43.

¹¹ Jovašević, D. (2005). *Zakon o izvršenju krivičnih sankcija sa uvodnim komentarom*. Beograd: Službeni list, 7-14.

¹² Zatvorenici izdržavaju izrečenu kaznu zatvora u Zavodu za izvršenje krivičnih sankcija, pritvora i drugih mjera Bosne i Hercegovine ili u entitetskim ustanovama za izvršenje krivičnih sankcija.

¹³ Radi se o sljedećim ustanovama: Kazneno-popravni zavod Banja Luka u okviru kojeg je uspostavljen Vaspitno-popravni dom, Kazneno-popravni zavod Doboj, Kazneno-popravni zavod Bijeljina, Kazneno-popravni zavod Istočno Sarajevo u okviru kojeg funkcioniše Maloljetnički zavor, Kazneno-popravni zavod Foča i Kazneno-popravni zavod Trebinje.

1. Ustanove poluotvorenog tipa i one imaju materijalno-tehničko obezbjeđenje, a služba obezbjeđenja Ustanove obezbjeđuje održavanje reda i kontrolu kretanja zatvorenika i

2. Ustanove zatvorenog tipa koje, pored službe obezbjeđenja imaju materijalno-tehničko obezbjeđenje, ogradne zidove i druge fizičke prepreke, kao i tehnička sredstva koja predstavljaju prepreku za bjekstvo zatvorenika, odnosno pritvorenih lica.

Zakon je istovremeno odredio i tipove pojedinih vrsta Ustanova. Tako se razlikuju (član 14 ZIKS RS):

1. kazneno-popravni zavodi i
2. vaspitno-popravni domovi.

U sjedištu i van sjedišta Ustanova mogu se uspostaviti posebna odjeljenja za izvršenje (osniva ih i ukida ministar pravde, a mogu biti poluotvorenog ili zatvorenog tipa), i to:

1. kazne zatvora za lica muškog ili ženskog pola,
2. kazne maloljetničkog zatvora za lica muškog ili ženskog pola,
3. vaspitne mjere upućivanja u vaspitno-popravni dom za maloljetna lica muškog ili ženskog pola,
4. mjere pritvora,
5. odjeljenje sa posebnim režimom izvršenja kazne zatvora (u ovoj vrsti odjeljenja, izvršava se kazna zatvora prema zatvorenicima za koje se prilikom ispitivanja njihove ličnosti utvrdi da bi mogli bitno ugroziti bezbjednost ostalih zatvorenika i imovine u Ustanovi, zatim prema zatvorenicima koji za vrijeme izdržavanja kazne zatvora bitno narušavaju red i disciplinu, kao i prema zatvorenicima za koje se utvrdi da su ranije preduzimate mjere postupanja prema njima ostale bezuspješne),
6. odjeljenje pojačanog nadzora i intenzivnog programa postupanja (u ovom odjeljenju izvršava se kazna zatvora prema zatvorenicima za koje postoji opasnost od bjekstva, nasilnog ponašanja prema drugim zatvorenicima ili stvarima, opasnost od ugrožavanja discipline i reda koje se ne mogu otkloniti na drugi način, zatim prema zatvorenicima čija je lična bezbjednost ugrožena, kao i u drugim opravdanim slučajevima) i
7. odjeljenje ekonomije, farme, restorani, moteli i proizvodni pogoni i radilišta (u ova odjeljenja raspoređuju se zatvorenici koji su radno angažovani u okviru poslova na radna mjesta van kruga Ustanove).

Unutrašnja organizacija i sistematizacija radnih mjesta, osnovne i unutrašnje organizacione jedinice, radna mjesta, potreban broj izvršilaca i opšti i posebni uslovi za ona radna mjesta koja nisu propisana ovim zakonom, uređuje se Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji radnih mjesta, koji donosi direktor Ustanove, uz saglasnost ministra pravde (član 15 ZIKS RS).

U Ustanovama u kojima se izvršavaju krivične i prekršajne sankcije obavezno se osnivaju sljedeće službe (član 23 ZIKS RS), i to:

1. služba tretmana (član 25 ZIKS RS) – služba tretmana planira, programira, organizuje i sprovodi proces prevaspitanja zatvorenika i u tom cilju ova služba koordinira rad ostalih učesnika u tom procesu. U cilju ostvarenja svrhe izrečene kaznene sankcije, služba tretmana programira i koordinira vaspitni rad i ispituje ličnost zatvorenika, izrađuje pojedinačni program postupanja za svakog zatvorenika, vrši procjenu potrebe za stručnim obrazovanjem, neposredno i putem drugih službi prati rad i ponašanje zatvorenika u toku

izdržavanja kazne zatvora, odnosno vaspitne mjere, prikuplja i objedinjuje podatke i zapažanja vaspitača i drugih lica koja neposredno rade sa zatvorenicima, analizira i proučava postignute rezultate i uticaj preduzetih vaspitnih mjera, te na osnovu postignutih rezultata preduzima potrebne mjere i unapređuje vaspitni rad u Ustanovi, primjenjujući savremene metode, oblike i sadržaje rada.

U okviru službe tretmana, u prijemno-otpusnom odjeljenju formira se tim stručnjaka za ispitivanje ličnosti i utvrđivanje programa postupanja za zatvorenike (specijalni/socijalni pedagog, pedagog, psiholog, socijalni radnik, kriminolog, pravnik),

2. služba obezbjeđenja (član 24 ZIKS RS) - brine se o bezbjednosti Ustanove, radilišta i prostorija u kojima zatvorenici borave i rade, o održavanju unutrašnjeg reda i discipline u Ustanovama, vrši sprovođenja zatvorenika i pritvorenika, ako drugim zakonom nije drukčije propisano i obavlja i druge poslove određene ovim zakonom i propisima donesenim na osnovu zakona. Poslove službe obezbjeđenja vrše pripadnici službe obezbjeđenja, odnosno policija kazneno-popravnih ustanova. Pripadnici ove službe su naoružani i jednoobrazno uniformisani. Poslove službe unutrašnjeg obezbjeđenja obavljaju policajci Ustanove, koji su po pravilu istog pola kao i zatvorenici i pritvorenici. Vozila koja se upotrebljavaju u izvršavanju poslova službe obezbjeđenja posebno su označena i opremljena.

3. privredno-instruktorska služba¹⁴ (član 27 ZIKS RS) – privredno-instruktorska služba organizuje rad i sprovodi stručnu obuku zatvorenika, te obavlja druge poslove određene zakonom i propisima donesenim na osnovu zakona. Osuđena lica se obučavaju i rade, u pravilu, u Ustanovama ili, prema posebnim pravilima, odnosno uz posebna odobrenja, izvan njih. Rad ove službe se obavlja u okviru zakonom dozvoljenih djelatnosti, po svojoj prirodi mora da bude koristan i u skladu sa propisima koji uređuju obavljanje svake pojedine djelatnosti.

4. zdravstvena služba¹⁵ (član 26 ZIKS RS) – obavlja poslove zdravstvene zaštite zatvorenika, pritvorenika i maloljetnika, kontrolu higijenskih mjera, kontrolu kvaliteta i kvantiteta ishrane, po mogućnosti organizuje pružanje psihijatrijskih, stomatoloških i laboratorijskih usluga i vrši i druge poslove određene zakonom i propisima donesenim na osnovu zakona.

Zdravstvena služba ima najmanje jednog doktora medicine i najmanje dva medicinska tehničara. Ustanova mora da raspolaze posebnom prostorijom – stacionarom za izdvajanje i liječenje oboljelih osuđenih, u zavisnosti od prirode oboljenja. Takođe, u Ustanovama, odnosno u posebnom odjeljenju u kojem kaznu zatvora izdržavaju zatvorenice, postoji i posebna prostorija namijenjena za boravak zatvorenica - majki sa djetetom.

5. služba za pravne, finansijske i opšte poslove (član 28 ZIKS RS) – obavlja pravne, stručno-administrativne, računovodstveno-finansijske poslove, poslove ekonomata i depozita, vodi zakonom propisane evidencije, organizuje pružanje pravne i druge pomoći zatvorenicima, pritvorenicima i maloljetnicima, te vrši i druge poslove određene zakonom, kao i zajedničke poslove od opšteg značaja za konkretnu Ustanovu.

¹⁴ Panić, I. (2000). Organizacija i delatnost Uprave za izvršenje zavodskih sankcija u Republici Srbiji. In: *Reforma sistema izvršenja krivičnih sankcija*. Beograd, 151-163.

¹⁵ Nikolić, S., Puljević, V., Orlić, L. (1975). Uloga zdravstvenih radnika u procesu resocijalizacije lica lišenih slobode. *Penologija*, 1, 56-64.

3. UPUĆIVANJE OSUĐENOG LICA NA IZDRŽAVANJE KAZNE ZATVORA

Izvršenje krivične ili prekršajne sankcije počinje kada su za to ispunjene određene pretpostavke (član 4 ZIKS RS), i to:

- a. da je odluka nadležnog suda kojom je krivična ili prekršajna sankcija izrečena postala pravosnažna i
- b. da za izvršenje izrečene krivične ili prekršajne sankcije nema zakonskih smetnji.

Sa izvršenjem sankcije, prije njene pravosnažnosti, može se otpočeti samo kada je to zakonom izričito propisano. Inače, izvršenje krivičnih i prekršajnih sankcija¹⁶ može se odložiti ili prekinuti samo pod zakonom određenim uslovima (član 5 ZIKS RS)¹⁷.

Poslije nastupanja pravosnažnosti sudske odluke o izricanju kazne zatvora, pristupa se upućivanju lica kome je ova krivična, odnosno prekršajna sankcija izrečena u odgovarajuću ustanovu za izvršenje krivičnih i prekršajnih sankcija¹⁸. Upućivanje osuđenog, odnosno kažnjenog lica na izdržavanje kazne zatvora u Ustanovu vrši osnovni sud na čijem području osuđeni ima prebivalište, odnosno boravište u vrijeme kada je odluka kojom je izrečena kazna zatvora postala pravosnažna (član 73 stav 1 Zakona o izvršenju krivičnih i prekršajnih sankcija Republike Srpske).

Osuđeno lice se upućuje na izdržavanje kazne zatvora u Ustanovu u skladu sa Pravilnikom o upućivanju osuđenih i kažnjenih lica na izdržavanje kazne zatvora koji donosi ministar pravde (član 72 ZIKS RS).

Zakonom predviđeno upućivanje osuđenog, odnosno kažnjenog lica na izdržavanje kazne zatvora u odgovarajuću Ustanovu zapravo predstavlja eksterno razvrstavanje ovih lica¹⁹. Naime, sva osuđena lica se u zavisnosti od visine izrečene kazne zatvora za učinjeno krivično djelo, odnosno prekršaj upućuju u odgovarajuću Ustanovu za izvršenje kazne zatvora. Radi se o prvoj fazi eksternog razvrstavanja osuđenih lica, nakon koje slijedi i druga faza (u toj drugoj fazi, a nakon ispitivanja ličnosti osuđenog lica i svestranog upoznavanja njegove prirode i kriminalne ličnosti koje može da traje kraće ili duže vrijeme, osuđeno lice se upućuje na dalje izdržavanje kazne zatvora)²⁰.

4. ISTRAŽIVAČKI DIO

Kretanje i broj lica koja su se nalazila u kazneno-popravnim ustanovama Republike Srpske na izdržavanju kazne zatvora, mjere pritvora, kazne maloljetničkog zatvora, vas-

¹⁶ Gartner, B. (1979). Karakteristike francuskog penitensijarnog Sistema. *Penologija*, 1-2, 67-81; Soković, S. (2005). Nova rešenja u predlogu Zakona o izvršenju krivičnih sankcija. In: *Kazneno zakonodavstvo – progresivna ili regresivna rešenja*, 477-490.

¹⁷ Mitrović, Lj., Đukić, B., Jovašević, D. (2009). Izvršenje kazne zatvora u Bosni i Hercegovini s posebnim osvrtom na izvršenje u Republici Srpskoj. *Pravna riječ*, 19, 283-311.

¹⁸ Prema odredbi člana 9 Zakona Bosne i Hercegovine o izvršenju krivičnih sankcija, pritvora i drugih mjera, u Bosni i Hercegovini, institucije odgovorne za izvršenje krivičnih sankcija, pritvora i drugih mjera Suda (prema odredbi člana 2 stav 1 tačka h) "Sud" je Sud Bosne i Hercegovine) su Ministarstvo pravde i Zavod za izvršenje krivičnih sankcija, pritvora i drugih mjera Bosne i Hercegovine. S druge strane, prema odredbi člana 12 Zakona o izvršenju krivičnih i prekršajnih sankcija Republike Srpske za izvršenje krivičnih i prekršajnih sankcija u Republici Srpskoj nadležne su ustanove za izvršenje krivičnih i prekršajnih sankcija kao posebne ustanove u sastavu i pod neposrednim nadzorom Ministarstva pravde Republike Srpske.

¹⁹ Vidović, V. (1981). *Kazna lišenja slobode*. Banja Luka: Glas, 295-331.

²⁰ Mitrović, Đukić, Jovašević (2009), 283-311.

pitne mjere upućivanja u vaspitno-popravnim dom i kazne zatvora izrečene u prekršajnom postupku.

Godina	Ukupno prisutno na kraju godine		Primljeno tokom godine		U k u p n o		Otpušteno tokom godine		Ukupno prisutno na kraju godine	
	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž
2016	851	15	1.342	28	2.193	43	1.350	23	843	20
	866		1.370		2.236		1.373		863	
2017	843	20	1.376	15	2.119	35	1.303	35	844	19
	863		1.391		2.254		1.338		863	
2018	831	21	1.163	31	1.994	52	1.356	28	729	24
	852		1.194		2.046		1.384		753	
2019	731	23	1.884	30	2.615	53	1.895	34	720	19
	754		1.914		2.668		1.929		739	
2020	719	19	1.761	31	2.480	52	1.948	32	532	20
	738		1.792		2.532		1.980		552	

Brojno stanje po kazneno-popravnim ustanovama po kategorijama lica na kraju godine

Kategorije lica	KPZ	KPZ	KPZ	KPZ	KPZ	KPZ	Ukupno	
	FO	BL	IS	BN	DO	TB		
2016	Kazna zatvora, maloljetničkog zatvora i VPD	323	229	59	64	51	20	746
	Pritvor	-	58	13	27	15	4	117
	Ukupno	323	287	72	91	66	24	863
2017	Kazna zatvora, maloljetničkog zatvora i VPD	210	305	63	72	65	51	766
	Pritvor	46	-	12	14	21	4	97
	Ukupno	256	305	75	86	86	55	863
2018	Kazna zatvora, maloljetničkog zatvora i VPD	292	182	46	51	52	30	653
	Pritvor	-	41	15	15	27	11	109
	Ukupno	292	223	61	66	79	41	762
2019	Kazna zatvora, maloljetničkog zatvora i VPD	286	161	43	55	52	39	636
	Pritvor	-	52	18	13	13	11	107
	Ukupno	286	213	61	68	65	50	743
2020	Kazna zatvora, maloljetničkog zatvora i VPD	175	143	32	47	64	18	479
	Pritvor	-	35	14	9	16	3	77
	Ukupno	175	178	46	56	80	21	556

Brojno stanje na nivou svih kazneno-popravnih ustanova po kategorijama lica

Kategorija	Ukupno prisutno na kraju godine									
	31.12.2016.		31.12.2017.		31.12.2018.		31.12.2019.		31.12.2020.	
	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž
Zatvorenici	721	14	732	20	631	23	610	16	439	15
Pritvorenici	111	6	91	1	103	1	101	3	69	5
Malolj. zatvor	1	-	1	-	2	-	1	-	1	-
Vas.mj. VPD	9	-	6	-	1	-	10	-	4	-
Prekršajci	1	-	2	-	2	-	7	-	19	-
Ukupno:	843	20	832	21	729	24	720	19	532	20
	863		853		753		739		552	

Prosječna dužina kazne zatvora

Dužina kazne	Osuđeni		Maloljetnički zatvor		VPD		UKUPNO		
	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	
2016	Do 1 mjesec	7	-	-	-	-	-	7	-
	Od 1 do 3 mjeseca	19	-	-	-	-	-	19	-
	Od 3 do 6 mjeseci	46	-	-	-	-	-	46	-
	Od 6 mjeseci do 1 god.	57	-	-	-	6	-	63	-
	Od 1 do 2 godine	94	2	-	-	-	-	94	2
	Od 2 do 3 godine	71	3	-	-	-	-	71	3
	Od 3 do 5 godina	96	4	1	-	-	-	97	4
	Od 5 do 10 godina	143	5	-	-	-	-	143	5
	Od 10 do 15 godina	102	3	-	-	-	-	102	3
	Od 15 do 20 godina	69	3	-	-	-	-	69	3
Od 20 do 45 godina	35	-	-	-	-	-	35	-	
2017	Do 1 mjesec	7	-	-	-	-	-	7	-
	Od 1 do 3 mjeseca	19	-	-	-	-	-	19	-
	Od 3 do 6 mjeseci	46	-	-	-	-	-	46	-
	Od 6 mjeseci do 1 god.	57	-	-	-	6	-	63	-
	Od 1 do 2 godine	94	2	-	-	-	-	94	2
	Od 2 do 3 godine	71	3	-	-	-	-	71	3
	Od 3 do 5 godina	96	4	1	-	-	-	97	4
	Od 5 do 10 godina	143	5	-	-	-	-	143	5
	Od 10 do 15 godina	102	3	-	-	-	-	102	3
	Od 15 do 20 godina	69	3	-	-	-	-	69	3
Od 20 do 45 godina	35	-	-	-	-	-	35	-	

Dužina kazne	Osuđeni		Maloljetnički zatvor		VPD		UKUPNO		
	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	
2018	Do 1 mjesec	5	-	-	-	-	-	5	-
	Od 1 do 3 mjeseca	14	-	-	-	-	-	14	-
	Od 3 do 6 mjeseci	35	1	-	-	-	-	35	1
	Od 6 mjeseci do 1 god.	38	-	-	-	1	-	39	-
	Od 1 do 2 godine	61	1	-	-	-	-	61	1
	Od 2 do 3 godine	53	3	-	-	-	-	53	3
	Od 3 do 5 godina	62	2	2	-	-	-	64	2
	Od 5 do 10 godina	77	3	-	-	-	-	77	3
	Od 10 do 15 godina	68	4	-	-	-	-	68	4
	Od 15 do 20 godina	41	2	-	-	-	-	41	2
	Od 20 do 45 godina	9	-	-	-	-	-	9	-
Dužina kazne	Osuđeni		Maloljetnički zatvor		VPD		UKUPNO		
	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	
2019	Do 1 mjesec	3	-	-	-	-	-	3	-
	Od 1 do 3 mjeseca	20	-	-	-	-	-	20	-
	Od 3 do 6 mjeseci	48	1	-	-	-	-	48	1
	Od 6 mjeseci do 1 god.	36	2	-	-	10	-	46	2
	Od 1 do 2 godine	63	1	-	-	-	-	63	1
	Od 2 do 3 godine	40	-	-	-	-	-	40	-
	Od 3 do 5 godina	95	3	1	-	-	-	96	3
	Od 5 do 10 godina	112	4	-	-	-	-	112	4
	Od 10 do 15 godina	83	4	-	-	-	-	83	4
	Od 15 do 20 godina	68	1	-	-	-	-	68	1
	Od 20 do 45 godina	33	-	-	-	-	-	33	-
Dužina kazne	Osuđeni		Maloljetnički zatvor		VPD		UKUPNO		
	m	ž	m	ž	m	ž	m	ž	
2020	Do 1 mjesec	7	-	-	-	-	-	7	-
	Od 1 do 3 mjeseca	15	-	-	-	-	-	15	-
	Od 3 do 6 mjeseci	23	1	-	-	-	-	23	1
	Od 6 mjeseci do 1 god.	30	-	-	-	1	-	31	-
	Od 1 do 2 godine	57	3	-	-	-	-	57	3
	Od 2 do 3 godine	33	1	-	-	-	-	33	1
	Od 3 do 5 godina	64	1	-	-	-	-	64	1
	Od 5 do 10 godina	70	3	1	-	-	-	70	3
	Od 10 do 15 godina	67	4	-	-	-	-	67	4
	Od 15 do 20 godina	32	1	-	-	-	-	32	-
Od 20 do 45 godina	13	-	-	-	-	-	13	-	

Struktura zatvorenika na kraju kalendarske godine po izvršenim krivičnim djelima

Krivična djela	2016	2017	2018	2019	2020
Ubistvo, Teško ubistvo, Ubistvo na mah, Nehatno lišenje života	148	147	138	121	90
Teška tjelesna povreda, Tjelesna povreda	29	15	17	14	16
Silovanje, Rodoskrvljenje	17	15	15	6	8
Polno nasilje nad djetetom, Objuba nad nemoćnim licem i sl.	16	18	18	24	22
Nasilje u porodici ili porodičnoj zajednici	11	13	14	8	12
Zloupotreba opojnih droga	79	74	44	72	72
Razbojništvo	94	79	48	45	36
Teška krađa, Razbojnička krađa	85	94	59	44	28
Krađa, Prikrivanje i sl.	15	79	30	12	6
Prevare	5	19	10	7	8
Pranje novca, Utaja poreza i doprinosa	2	9	4	7	2
Zloupotreba službenog položaja i sl.	11	8	9	6	1
Falsifikovanje isprave i drugi oblici falsifikovanja isprava	3	2	2	6	2
Napadi na službena lica i sl.	5	5	8	15	8
Ugrožavanje javnog saobraćaja i sl.	32	3	14	19	18
Genocid, Ratni zločini i druga krivična djela protiv čovječnosti i međunarodnog prava	120	126	123	124	74
Terorizam	-	1	1	-	-
Falsifikovanje novca	1	1	2	1	1
Organizovani kriminal	26	41	33	40	16
Ostalo	47	43	40	47	44

LITERATURA**Monografije, članci**

- Gartner, B. (1979). Karakteristike francuskog penitencijarnog sistema. *Penologija*, 1-2.
- Jovašević, D. (2005). *Zakon o izvršenju krivičnih sankcija sa uvodnim komentarom*. Beograd: Službeni list.
- Jovašević, D., Stevanović, Z., (2012). *Kazne kao oblik društvene reakcije na kriminal*, Institut za kriminološka i sociološka istraživanja, Beograd.
- Mitrović, Lj., Đukić, B., Jovašević, D. (2009), Izvršenje kazne zatvora u Bosni i Hercegovini s posebnim osvrtom na izvršenje u Republici Srpskoj. *Pravna riječ*, 19.
- Nikolić, S., Puljević, V., Orlić, L. (1975). Uloga zdravstvenih radnika u procesu resocijalizacije lica lišenih slobode. *Penologija*, 1.
- Panić, I. (2000). Organizacija i delatnost Uprave za izvršenje zavodskih sankcija u Republici Srbiji. In: *Reforma sistema izvršenja krivičnih sankcija*.
- Soković, S. (2005). Nova rešenja u predlogu Zakona o izvršenju krivičnih sankcija,. In: *Kazneno zakonodavstvo – progresivna ili regresivna rešenja*.
- Stevanović, Z. (2000). Osnovne karakteristike i pravci reforme izvršenja krivičnih sankcija. In:

Reforma sistema izvršenja krivičnih sankcija.

Stevanović, Z., Igrački, J. (2011). Efekti kazne zatvora i institucionalnog tretmana u prevenciji kriminaliteta. *Pravna riječ*, 2.

Vidović, V. (1981). *Kazna lišenja slobode*. Banja Luka: Glas.

Pravni izvori

Zakon o izvršenju krivičnih i prekršajnih sankcija, *Službeni glasnik Republike Srpske*, br. 63/2018.

Zakon Bosne i Hercegovine o izvršenju krivičnih sankcija, pritvora i drugih mjera u Bosni i Hercegovini, *Službeni glasnik BiH*, br. 22/2016 – prečišćen tekst.

Krivični zakonik Republike Srpske, *Službeni glasnik Republike Srpske*, br. 64/2017, 104/2018 - odluka US i 15/2021.

Execution of Prison Sentences in the Republic of Srpska - principles of execution and institutions where prison sentences are carried out -

Summary: The Criminal Code of the Republic of Srpska prescribes the general purpose of all criminal sanctions and the purpose of punishment. In order for the purpose of punishment to be realized in each specific case, it is necessary that the imposed punishment, especially the prison sentence, be carried out in the manner, according to the procedure and under the conditions determined by the regulations of the executive criminal law (this is a significant number of regulations of the legal and by-law character). The purpose of the execution of criminal and misdemeanor sanctions, according to the provisions of paragraph 1 of article 3 of the Law, is the implementation of final and enforceable court decisions, the protection of society from the commission of criminal offenses and the separation of perpetrators of criminal offenses from the social environment in order to re-educate them, treat them and prepare them for life in freedom, in accordance with the law and social norms. The execution of criminal sanctions fulfills the general and individual purpose of prescribing and imposing them in order to successfully reintegrate the convicted into society, and this purpose is determined in the provision of paragraph 3 of Article 41 of the Criminal Code of the Republic of Srpska (general purpose of all criminal sanctions) and in the provision of Article 43 (purpose of punishment). This paper, based on the positive executive legislation of the Republic of Srpska, talks about the principles of enforcement of perhaps the most important of all criminal sanctions, i.e., certainly the most important punishments today, i.e. prison sentences. In the second part of the paper, the legislative framework is given, which regulates the system of institutions where prison sentences are carried out, as well as other sentences of deprivation of liberty in the Republic of Srpska. And at the end of this work, a particularly important research was presented that provides the reader with statistical data on the movement, i.e. the number of persons who were in penal and correctional institutions of the Republic of Srpska serving prison sentences, detention measures, juvenile prison sentences, educational measures of referral to educational institutions - correctional facility and prison sentences imposed in misdemeanor proceedings, and for the last few years.

Key words: prison sentence, execution of prison sentence, institutions where prison sentence is carried out, Republika Srpska.

